

SKUPŠČINA REPUBLIKE SLOVENIJE V ČASU RAZPADANJA SOCIALIZMA IN JUGOSLAVIJE KOT PREDMET HISTORIČNE ANALIZE

ASSEMBLY OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA DURING THE
COLLAPSE OF SOCIALISM AND OF YUGOSLAVIA AS THE SUBJECT
OF HISTORICAL ANALYSIS

UDK: 328:004.9(497.4)*1945/1991*

UPORABA METOD DIGITALNE HUMANISTIKE

Application of Digital Humanities Methods

dr. Jure Gašparič, dr. Andrej Pančur, dr. Mojca Šorn

IZVLEČEK

V razpravi je prikazana metodološka plat *in depth analysis* slovenske skupščine v razburljivem obdobju 1990–1992, ko so demokratično izvoljeni poslanci znotraj okvira socialističnega parlamentarizma spreminjali in prekrajali pravila za vso družbo in naposled sprejeli tudi osamosvojitvene akte. Raziskave smo se lotili na Inštitutu za novejšo zgodovino. Pri tem nas je zlasti zanimalo, kako je parlament *per se* v času preobrazbe 1990–1992 deloval ter kako so ravnali sami poslanci/delegati. V ospredje analize smo postavili dobesedne zapise skupščinskih sej. Ovir pri tovrstnem pristopu seveda ne manjka. Osnovni metodološki problem je predvsem velika količina virov (samo v letu 1991 so poslanci spregovorili več kot 5 milijonov besed). Raziskovalci smo se zato odločili, da bo pristop k naši analizi drugačen in metodološko inovativen. Naša analiza bo namreč opravljena s pomočjo digitalnih metod in orodij.

Ključne besede: Digitalna humanistika/zgodovinopisje, socialistični parlament, razpad Jugoslavije, osamosvojitve Slovenije, tranzicija

ABSTRACT

This paper presents the methodological aspect of an in-depth analysis of the Slovene Assembly in the exciting period of 1990–1992, when democratically elected deputies changed and adapted the rules for all of society within the framework of socialist parliamentarism, and ultimately adopted independence acts. The research was carried out at the Institute of Contemporary History. The main area of interest was how the parliament per se operated at the time of transformation in 1990–1992, and the conduct of the deputies/delegates. The analysis focused on verbatim transcripts of the Assembly's sessions. Of course, such an approach encounters many obstacles. The basic methodological problem is, of course, the great amount of sources (in 1991 alone the deputies uttered over 5 million words). We, the researchers, have therefore decided to take a different and methodologically innovative approach to the analysis. Our analysis will be conducted using digital methods and tools.

Keywords: Digital humanities/historiography, socialist parliament, dissolution of Yugoslavia, Slovenia's attainment of independence, transition

»Naj končam s parafrazo svetopisemskega izreka: "Sodite jih po njih dejanjih." Hvala.«

Delegat/poslanec Jaša L. Zlobec nekaj pred pol drugo uro ponoči, 8. maja 1990, na prvi delovni seji vseh zborov prve demokratično izvoljene večstrankarske Skupščine Republike Slovenije.

Zadnja leta smo v Evropi in drugod po svetu priča številnim političnim spremembam. Od vzpona novih strank, nove relacije medijev in politike, vprašanja personalizacije politike, nezmožnosti iskanja učinkovitih političnih rešitev znotraj obstoječega političnega sistema, nezadovoljstva s političnim sistemom nasploh do vse pogostejših zahtev po referendumih in neposrednem odločanju ljudstva ... Politična zgradba, ki sloni na parlamentu (sistem parlamentarne demokracije), je posledično znova začela vzpodbujati zanimanje raziskovalcev. Politična zgodovina in še posebej zgodovina političnih institucij, ki sta v zadnjih nekaj desetletjih povsod po Evropi izgubljali svoj položaj zastavonoše zgodovinopisja, sta tako postavljeni pred nov izziv. Temeljna vprašanja, ki zadevajo delovanje in utemeljenost parlamentarne demokracije, je treba znova premisliti in jih, po možnosti z vključitvijo novih metod, na novo osmisliti.

Znotraj tega problema zavzemajo posebno mesto srednje- in vzhodnoevropske države, vključno s Slovenijo, ki so po padcu socialističnih režimov v letih 1989–1990 ponovno uveljavile klasični sistem parlamentarne demokracije zahodnega tipa. Številne enostrankarske skupščine od Baltskega morja na severu do Jadranskega morja na jugu so tedaj stopile na pot tranzicije in po izpeljavi večstrankarskih in demokratičnih volitev začele prevzemati vzorce in načine delovanja zahodnih parlamentov.¹

Tranzicija socialističnega parlamenta v demokratični večstrankarski parlament tako predstavlja enkratno historično točko, ki odpira kar nekaj vprašanj, ki niso važna le znotraj zgodovinopisja, marveč imajo tudi širšo družbeno veljavo. Kakšen je bil proces politične preobrazbe? Kakšne so bile želje in pričakovanja ljudi? Kakšne so bile želje nastajajoče

¹ Gl. med drugim tematsko številko revije *Prispevki za novejšo zgodovino/Contributions to Contemporary History. Complex Parliaments in Transition. Central European Federations Facing Regime Change*, 55/3 (2015).

politične elite? Kako se je novi parlament spopadal s težavami? Kako je parlament deloval, kakšni kulturni vzorci so se uveljavili? In nenazadnje še posebej važno vprašanje: kako se je neizkušeni parlament (zlasti v primeru Jugoslavije, Češkoslovaške in Vzhodne Nemčije) soočal z združevanjem oz. razpadanjem skupne države? Ob načelnih in operativnih vprašanjih se je vsak parlament soočal z ogromno količino nove zakonodaje, ki jo je bilo treba hitro sprejeti.

Kljub upadanju zanimanja za politično zgodovino je bilo na nekaj teh vprašanj v preteklih letih deloma odgovorjeno, širše področje »tranzitologije« je bilo zlasti v devetdesetih letih ploden del historiografije, politologije in sociologije. Tako denimo vemo, da je bila v času padanja enostrankarskih režimov vzpostavitev sistema parlamentarne demokracije povsod eden temeljnih ciljev, a so bile predstave o vlogi parlamenta zelo romantične. Toda ob številnih zelo povednih in vsestranskih študijah lahko najdemo le redka dela, ki bi podrobneje analizirala samo institucijo – parlament, ki je bil mnogokje celo centralni igralec tranzicijskih iger. Šele nedavno je izšla monografija Bettine Tüffers *Die 10. Volkskammer der DDR*,² ki obravnava zadnji parlament Nemške demokratične republike, ravno tako je nedolgo nazaj izšlo nekaj del o češkoslovaški federalni skupščini.³ V razpadajoči Socialistični federativni republiki Jugoslaviji pa so republiške in zvezna skupščina doslej ostale izven fokusa podrobnejšega zanimanja raziskovalcev, četudi so mnogi (v prvi vrsti slovenski) raziskovalci uporabljali parlamentarno gradivo in spisali izvrstne študije.⁴

2 Tüffers, Bettina. *Die 10. Volkskammer der DDR. Ein Parlament im Umbruch. Selbstwahrnehmung, Selbstparlamentarisierung, Selbstauflösung*. Berlin in Düsseldorf: KGParl in Droste, 2017.

3 Gjuríčová, Adéla in Tomáš Zahradníček. »Nevítaný pokus o emancipaci. Federální shromáždění v československé revoluci 1989.« *Soudobé dějiny*, 23/3–4 (2015), 348–65.

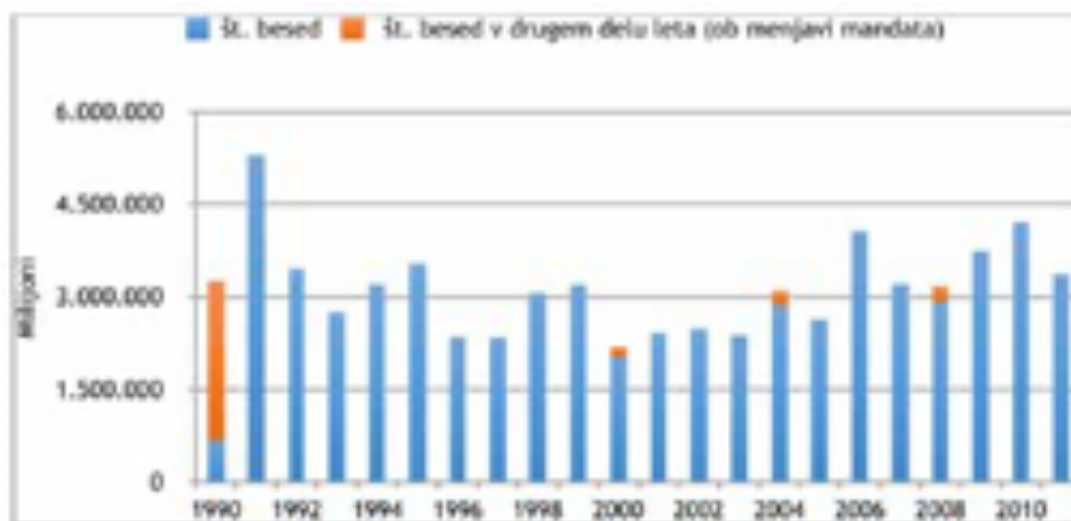
4 Zlasti: Repe, Božo. *Jutri je nov dan. Slovenci in razpad Jugoslavije*. Ljubljana: Modrijan, 2002; avtorji dela *Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije: 1848–1992, II. knjiga*. Ljubljana: Mladinska knjiga in Inštitut za novejšo zgodovino, 2006 in Lusa, Stefano. *Razkroj oblasti. Slovenski komunisti in demokratizacija države*. Ljubljana: Modrijan, 2012. Skupščino obravnava še Maier, Viktor. *Wie Jugoslawien verspielt wurde*. München: C. H. Beck, 1995. Doslej pa je bila skupščina najbolj podrobno obravnavana v: Pesek, Rosvita. *Osamosvojitve Slovenije. 'Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?'*. Ljubljana: Nova revija, 2007. Dogajanju v skupščini je posvečenih tudi nekaj razprav: Berberih Slana, Aleksandra. »Delovanje Demosa v parlamentu.« *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 72 [37]/3–4 (2001), 537–84 in Čepič, Zdenko. »Opozicija 'opozicije'!« *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 72 [37]/št. 3–4 (2001), 617–40.

Na Inštitutu za novejšo zgodovino smo se zato lotili *in depth analysis* ene od jugoslovanskih skupščin – slovenske skupščine, ki se je postopoma preobražala v klasičen demokratičen parlament. Prve polemične razprave lahko zasledimo že v mandatnem obdobju 1986–1990, v katerem so delegati tudi sprejeli zakonodajo, ki je nato aprila 1990 omogočila prve večstrankarske volitve. Oblika socialistične skupščine je nato v naslednjih dveh letih (1990–1992) služila demokratično izvoljenim poslancem kot okvir, znotraj katerega so spreminjali in prekrajali pravila za vso družbo in naposled sprejeli tudi osamosvojitvene akte, na podlagi katerih je Slovenija junija 1991 postala samostojna država. Leta 1992 so skupščinski poslanci sprejeli tudi novo ustavo, ki je formalno zaključevala skupščinsko ero in ustanavljala nov klasični parlament – Državni zbor Republike Slovenije.⁵

Zlasti nas zanima, kako je parlament *per se* v času preobrazbe 1990–1992 deloval, kako so ravnali sami poslanci/delegati. V ospredje analize smo postavili dobesedne zapise skupščinskih sej. Skupščinska razprava je namreč osrednja lastnost in razpoznavni znak slehernega parlamenta, ne glede na politično ureditev. Tedaj se nizajo argumenti, navajajo primeri ... Ni važno le-to, kaj je parlament sklenil, marveč tudi to, kako je nekaj sklenil in kakšno vrsto politične spremembe je s tem potencialno intrigiral. Ovir pri tovrstnem pristopu seveda ne manjka. Osnovni metodološki problem je predvsem velika količina virov. Spodnji grafikon prikazuje število zapisanih besed, ki so jih po letu 1990 spregovorili v skupščini in kasneje v Državnem zboru Republike Slovenije. Pri tem posebej izstopa osamosvojitveno leto 1991, ko je bilo spregovorjenih kar 5,3 milijona besed.

5 Gašparič, Jure. »Slovenian Socialist Parliament on the Eve of the Dissolution of the Yugoslav Federation. A Feeble 'Ratification Body' or Important Political Decision-Maker?« *Prispevki za novejšo zgodovino/Contributions to Contemporary History*, 55/3 (2015), 41–59.

Grafikon 1: Število spregovorjenih besed v Skupščini (1990–92) in Državnem zboru Republike Slovenije (1992–2011); število besed v milijonih.⁶

Tako obsežne količine besedila seveda noben raziskovalec ne more prebrati v celoti. Po navadi prebere samo tiste dele besedila, ki naj bi bili relevantni za njegovo raziskavo, kar daje dobre rezultate, a ima svoje omejitve. Raziskovalci smo se zato odločili, da bo pristop k naši analizi drugačen in metodološko inovativen. Naša analiza bo namreč opravljena s pomočjo digitalnih metod in orodij.⁷ Tako bomo lahko temeljito odgovorili na nova raziskovalna vprašanja.

Delo je potekalo v več fazah. Najprej smo s spletne strani slovenskega parlamenta s pomočjo metode luščenja podatkov pridobili zapisnike sej Skupščine Republike Slovenije 1990–92. Ker so ti zapisniki sej objavljeni v HTML formatu, ki ni primeren za nadaljnjo strojno obdelavo podatkov, smo jih pretvorili v enoten zapis formata XML. Pri tem smo se zgledovali po sorodnih primerih dobrih praks. V XML formatu so tako mdr. dostopna zasedanja britanskega parlamenta

6 Pančur, Andrej in Mojca Šorn. »Digitalni pristop k parlamentarni zgodovini. Uporaba gradiva Državnega zbora v digitalni humanistiki.« V: *Četrto stoletje Republike Slovenije – izzivi, dileme, pričakovanja*, ur. Jure Gašparič in Mojca Šorn, 115–126. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2016, 117.

7 Pančur, Andrej in Mojca Šorn. »Smart Big Data. Use of Slovenian Parliamentary Papers in Digital History,« *Prispevki za novejšo zgodovino/Contributions to Contemporary History*, 56/3 (2016), 130–46.

(Hansard) od leta 1803,⁸ nizozemskega od leta 1803,⁹ španskega od leta 1977,¹⁰ češkega od leta 1993¹¹ in poljskega od leta 1993.¹² V skladu s primeri dobre prakse z delavnice CLARIN¹³ in priporočili Deutsche Forschungsgemeinschaft¹⁴ smo pri označevanju sejnih zapisnikov uporabili Smernice *Text Encoding Initiative* (TEI).¹⁵ Označili smo seje, točke dnevnega reda, govore in komentarje h govorom. Obenem smo v besedilih zapisnikov sej avtomatsko označili imenske entitete (osebna imena, kraje, organizacije, datume).

* * *

Na podlagi tako označenih zapisnikov sej, ki jih bomo povezali še z drugimi bazami podatkov (poslanci, politične stranke in organizacije, vlada, klasifikacije dnevnih redov in zakonodaje), bomo naredili različne vrste vsestranskih analiz.

8 Hansard archive (digitised debates from 1803). www.parliament.uk, <http://www.hansard-archive.parliament.uk/> (5. september 1917).

9 Marx, Maarten in Anne Schuth. »DutchParl. The Parliamentary Documents in Dutch.« V: *Proceedings of the International Conference on Language Resources and Evaluation*, ur. Nicoletta Calzolari et al., 3670–77. Valetta: LREC, 2010, 3670–77. Dostopno na: http://www.lrec-conf.org/proceedings/lrec2010/pdf/263_Paper.pdf (dostop: 19. julij 2016).

10 Martin-Dancausa, Carlos in Maarten Marx. »Parliamentary documents from Spain.« V: *Proceedings of the International Conference on Language Resources and Evaluation*, ur. Nicoletta Calzolari et al. Valetta: LREC, 2010. Dostopno na: <https://www.researchgate.net/publication/239585911> (dostop: 19. julij 2016).

11 Jakubiček, Miloš in Vojtěch Kovář. »CzechParl, Corpus of Stenographic Protocols from Czech Parliament.« V: *Proceedings of Recent Advances in Slavonic Natural Language Processing, RASLAN 2010*, ur. Petr Sojka and Aleš Horák, 41–46. Tribun EU, 2010. Dostopno na: <http://www.muni.cz/research/publications/914313> (dostop: 19. julij 2016).

12 Ogrodniczuk, Maciej. »The Polish Sejm Corpus.« V: *LREC 2010. Eight International Conference on Language Resources and Evaluation*, ur. Nicoletta Calzolari et al., 2219–23. Istanbul, 2012. Dostopno na: http://www.lrec-conf.org/proceedings/lrec2012/pdf/653_Paper.pdf (dostop: 19. julij 2016).

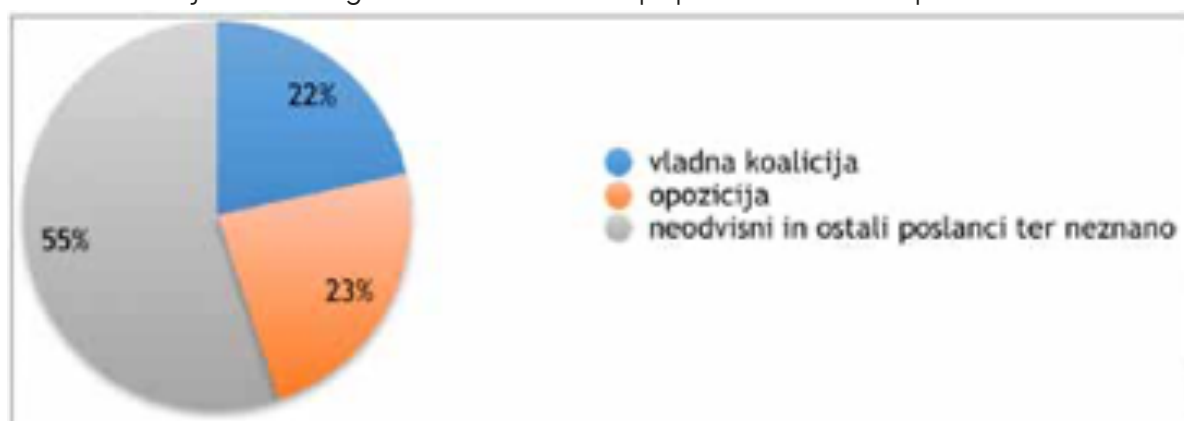
13 CLARIN-PLUS Workshop: »Working with Parliamentary Records.« Sofija, 27.–29. marec 2017. Dostopno na: <https://www.clarin.eu/event/2017/clarin-plus-workshop-working-parliamentary-records> (dostop: 7. september 2017).

14 Deutsche Forschungsgemeinschaft. *DFG-Praxisregeln »Digitalisierung«*. Bonn: Deutsche Forschungsgemeinschaft, 2016, 38. Dostopno na: http://www.dfg.de/formulare/12_151/12_151_de.pdf (dostop: 7. januar 2017).

15 TEI Consortium. *TEI P5. Guidelines for Electronic Text Encoding and Interchange*. Text Encoding Initiative Consortium, 2017. Dostopno na: <http://www.tei-c.org/Guidelines/P5/> (dostop: 7. september 2017).

V manjšem pilotnem projektu smo že uspešno preizkusili uporabnost te metode dela. Raziskovalni podatki iz tega projekta so prosto dostopni v repozitoriju CLARIN.SI¹⁶ in vključujejo samo podatke za enega od treh zborov Skupščine Republike Slovenije 1990–92 (Zbor združenega dela). Namen pilotnega projekta je bila izdelava primerno označenih zapisnikov sej, zaradi česar je bilo narejenih le nekaj poskusnih analiz. Tako smo npr. za Zbor združenega dela ugotovili strankarsko pripadnost govornikov v času prve slovenske vlade.

Grafikon 2: Število spregovorjenih besed v Zboru združenega dela Skupščine Republike Slovenije 1990–92 glede na strankarsko pripadnost ob nastopu mandata.¹⁷

Pri tem smo ugotovili, da so predstavniki vladne koalicije prve slovenske vlade spregovorili nekoliko manj besed kot predstavniki opozicije, čeprav jih je bilo nekoliko več (38 % poslancev Zbora združenega dela je bilo članov vladne koalicije DEMOS, 36 % jih je bilo članov opozicije, 26 % pa neodvisnih in ostalih članov). Drugače pa je bila razprava v Zboru združenega dela v znamenju govornikov iz vrst neodvisnih poslancev, med katerimi sta bila tudi predsednik in podpredsednik zbora. Ti podatki tako odpirajo več novih vprašanj (vloga in pomen opozicijskih in formalno neodvisnih poslancev pri oblikovanju slovenske politike v procesu osamosvajanja ipd.), kot pa prinašajo odgovorov na prvotno zastavljena raziskovalna vprašanja.

16 Pančur, Andrej, Mojca Šorn in Tomaž Erjavec. *Slovenian parliamentary corpus SlovParl 1.0* (2016). Dostopno na: Slovenian language resource repository CLARIN.SI. <http://hdl.handle.net/11356/1075>; Pančur, Andrej. »Označevanje zbirke zapisnikov sej slovenskega parlamenta s smernicami TEL.« V: *Zbornik konference Jezikovne tehnologije in digitalna humanistika*, ur. Tomaž Erjavec in Darja Fišer, 142–48. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete v Ljubljani, 2016, 142–48. Dostopno na: <http://nl.ijs.si/isjt16/proceedings-en.html> (dostop: 5. september 2017).

17 Pančur, Šorn in Erjavec, *Slovenian parliamentary corpus SlovParl 1.0* (2016).

V zadnjem obdobju začnemo z analizo celotnega korpusa – vseh sej vseh zborov Skupščine Republike Slovenije v obdobju 1990–1992. Raziskovalni podatki tega korpusa so prav tako že dostopni v repozitoriju CLARIN.SI,¹⁸ za pregled in iskanje po korpusu pa je možno uporabljati tudi digitalno izdajo¹⁹ in konkordančnika.²⁰ Prve analize, ki se jih lotevamo, so zelo bazične, a kljub temu včasih vračajo zanimive rezultate, ki sprožajo dodatna raziskovalna vprašanja. Tako denimo analiza števila spregovorjenih besed glede na spol pokaže, da so ženske delegatke spregovorile skupno vsega 4,5 % vseh besed, četudi je bilo med govorniki 16 % žensk. Tudi če upoštevamo samo delegate in delegatke se to nesorazmerje glede števila spregovorjenih besed bistveno ne spremeni. V skupščini je bilo tako prisotnih 25 delegatk, se pravi le 10,4 % vseh parlamentarnih predstavnikov, ki pa so skupaj spregovorile prav tako le skromnih 4,5 % besed. V povprečju je delegat v tem mandatu spregovoril 41.675 besed, delegatka pa le 17.129. Na podlagi tega bi utegnili sklepati, da zgolj zadostna ženska kvota v začetni fazi parlamentarizma ni zagotovilo za bolj pogosto slišnost ženskega glasu, saj so bile dame očitno bolj molčeče.

18 Pančur, Andrej, Mojca Šorn in Tomaž Erjavec. *Slovenian parliamentary corpus SlovParl 2.0* (2017). Dostopno na: Slovenian language resource repository CLARIN.SI. <http://hdl.handle.net/11356/1167>.

19 Slovenski parlamentarni korpus. <http://exist.sistory.si/exist/apps/parla/> (dostop: 26. marec 2018).

20 SlovParl (parlament). https://www.clarin.si/noske/run.cgi/corp_info?corpname=slovparl (dostop: 26. marec 2018); SlovParl (parlament). https://www.clarin.si/kontext/first_form?corpname=slovparl (dostop: 26. marec 2018).

Grafikon 3: Število besed spregovorjenih v Skupščini Republike Slovenije 1990–92 glede na spol.²¹

Toda pri takšnih interpretacijah podatkov moramo biti bolj previdni in moramo upoštevati še ostale dejavnike, ki bi lahko vplivali na število spregovorjenih besed glede na spol. Pri tem moramo tako nujno upoštevati tudi dejstvo, da v tem mandatu delegatke niso predsedovale sejam. Predsedujoči pa so imeli kar 52 % vseh govorov. Ti so bili sicer v povprečju občutno krajši kot govori ostalih govornikov (predsedujoči 10.329 besed na govor, ostali 24.540), vendar je vseeno samo 13 oseb, ki so stalno ali občasno predsedovale sejam, skupaj spregovorilo kar 31,5 % vseh besed. Ko tako pri izračunu števila spregovorjenih besed glede na spol upoštevamo ta dejavnik, ugotovimo, da so delegatke spregovorile 6,6 % vseh besed tistih predstavnikov ljudstva, ki takrat niso predsedovali sejam.

Osnovne analize smo v nadaljevanju nadgradili s tematsko analizo. Spregovorjene besede smo razvrstili v skupine glede na tematiko, o kateri je bilo govora. Največ besed je seveda bilo – v skladu s pričakovanji – namenjenih aktom in postopkom ob njihovem sprejemanju, četudi je bilo ob tem nemalo besed namenjenih organizaciji dela parlamenta in njegovim razmerjem do drugih organov. V fazi vzpostavljanja sodobnega parlamentarizma tudi to ni nerazumljivo.

21 Pančur, Šorn in Erjavec, *Slovenian parliamentary corpus SlovParl 2.0*.

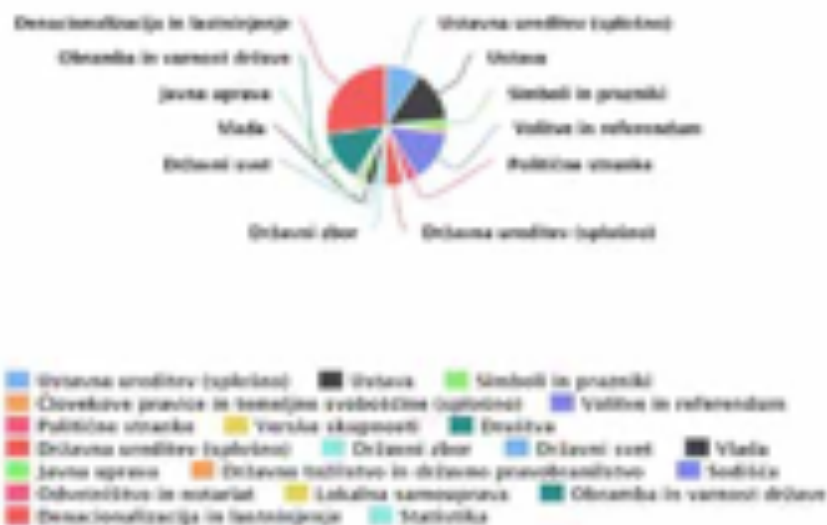
Znotraj tega je zlasti poveden tematski indeks za poglavje Ustavna ureditev, ki so ji delegati tedaj namenili več kot četrtno besed. Njihovo število seveda ni presenetljivo, ne nazadnje se je tedaj izgrajevalo državo, je pa glede na pričakovanja, temelječa na literaturi, presenetljivo število besed, ki so jih namenili vprašanju državnih simbolov in praznikov. Prazniki in simboli so v politiki in v državi sicer nadvse pomembni in zanimivi, a drznemo si trditi, da doslej nismo vedeli, da so tako zelo pomembni in tako zelo zanimivi, da jim je bilo v prelomnem času namenjenih toliko besed. Delegati so jim namenili 2,6 % besed, skoraj toliko kot zakonodaji s področja delovanja političnih strank (2,9 %). Največ besed pa so spregovorili ob občutljivem vprašanju denacionalizacije in lastninjenja družbenega premoženja (ta debata je seveda vključevala široko obravnavo temeljne gospodarske preorientacije iz socialističnega v kapitalistično tržno gospodarstvo).

Grafikon 4: Število besed spregovorjenih v Skupščini Republike Slovenije 1990–92 glede na tematski indeks za akte in postopke.²²

22 Prav tam.

1990–92 glede na tematski indeks za ustavno ureditev.²³

* * *

Raziskave, orisane v tej razpravi, je potencialno mogoče tako širiti kakor poglobljati. Tukaj je le nekaj idej, katere analize bi bilo mogoče opraviti:

- analiza omenjanja tujine, katere države in mesta se omenjajo (na tej podlagi bi lahko razmišljali o tipu argumentacije – o primerih iz tujine, kdaj jih poslanci navajajo in kdaj ne);
- analiza začetnih fraz v vsakem govoru (kakšen tip govora oz. razprave se je razvil v prvi fazi parlamentarizma);
- analiza rabe posameznih izrazov – ne samostalnikov (npr. važno, pomembno, nevarno, nemogoče, nujno, mi moramo, potrebno je ...). Tako bi za slovensko skupščino preizkusili tezo Willibalda Steinmetza (*Sagbare und Machbare*)²⁴ in skušali tudi tako ugotavljati, kaj je bilo z besedami označeno kot važno, ne da bi vnaprej nekaj skleпали;

23 Pray tam.

24 Willibald Steinmetz, *Das Sagbare und das Machbare. Zum Wandel politischer Entscheidungsspielräume: England 1780–1867* (Stuttgart: Klett-Cotta, 1993).

- analiza povprečne dolžine govora in analiza zaporedja govornikov;
- analiza relacije med akti in številom besed, potrebnih za sprejem posameznega predpisa.

Nadaljnje analize, ki jih načrtujemo, bodo ob pritegnitvi dosedanjih izsledkov raziskav empirično in podrobno pojasnjevale delovanje samega parlamenta in s tem na novo opredeljevale njegove pogajalske zmožnosti, razmerja moči in njegov vpliv. Prepričani smo, da bomo tako lažje razumeli vlogo in položaj parlamenta v družbi ter funkcioniranje parlamenta in politike nasploh.

SEZNAM VIROV IN LITERATURE

Berberih Slana, Aleksandra. »Delovanje Demosa v parlamentu.« *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 72 [37]/3–4 (2001), 537–84.

CLARIN-PLUS Workshop: »Working with Parliamentary Records.« Sofija, 27.–29. marec 2017. Dostopno na: <https://www.clarin.eu/event/2017/clarin-plus-workshop-working-parliamentary-records> (dostop: 7. september 2017).

Čepič, Zdenko. »Opozicija 'opozicije'!« *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 72 [37]/3–4 (2001), 617–40.

Deutsche Forschungsgemeinschaft. *DFG-Praxisregeln »Digitalisierung«*. Bonn: Deutsche Forschungsgemeinschaft, 2016. Dostopno na: http://www.dfg.de/formulare/12_151/12_151_de.pdf (dostop: 7. januar 2017).

Gašparič, Jure. »Slovenian Socialist Parliament on the Eve of the Dissolution of the Yugoslav Federation. A Feeble 'Ratification Body' or Important Political Decision-Maker?« *Prispevki za novejšo zgodovino/Contributions to Contemporary History*, 55/3 (2015), 41–59.

Gjuričová, Adéla in Tomáš Zahradníček. »Nevítaný pokus o emancipaci. Federální shromáždění v československé revoluci 1989.« *Soudobé dějiny* 23/3–4 (2015), 348–65.

Hansard archive (digitised debates from 1803). www.parliament.uk, <http://www.hansard-archive.parliament.uk/> (dostop: 5. september 1917).

Jakubíček, Miloš in Vojtěch Kovář. »CzechParl, Corpus of Stenographic Protocols from Czech Parliament.« V: *Proceedings of Recent Advances in Slavonic Natural Language Processing, RASLAN 2010*, ur. Petr Sojka and Aleš Horák, 41–46. Tribun EU, 2010. Dostopno na: <http://www.muni.cz/research/publications/914313> (dostop: 19. julij 2016).

Lusa, Stefano. *Razkroj oblasti. Slovenski komunisti in demokratizacija države*. Ljubljana: Modrijan, 2012.

Maier, Viktor. *Wie Jugoslawien verspielt wurde*. München: C. H. Beck, 1995.

Martin-Dancausa, Carlos in Maarten Marx. »Parliamentary documents from Spain.« V: *Proceedings of the International Conference on Language Resources and Evaluation*, ur. Nicoletta Calzolari et al. Valetta: LREC, 2010. Dostopno na: <https://www.researchgate.net/publication/239585911> (dostop: 19. julij 2016).

Marx, Maarten in Anne Schuth. »DutchParl. The Parliamentary Documents in Dutch.« V: *Proceedings of the International Conference on Language Resources and Evaluation*, ur. Nicoletta Calzolari et al., 3670–77. Valetta: LREC, 2010, 3670–77. Dostopno na: http://www.lrec-conf.org/proceedings/lrec2010/pdf/263_Paper.pdf (dostop: 19. julij 2016).

Ogrodniczuk, Maciej. »The Polish Sejm Corpus.« V: *LREC 2010. Eight International Conference on Language Resources and Evaluation*, ur. Nicoletta Calzolari et al.,

2219–23. Istanbul, 2012. Dostopno na: http://www.lrec-conf.org/proceedings/lrec2012/pdf/653_Paper.pdf (dostop: 19. julij 2016).

Pančur, Andrej in Mojca Šorn. »Digitalni pristop k parlamentarni zgodovini. Uporaba gradiva Državnega zbora v digitalni humanistiki.« V: *Četrto stoletje Republike Slovenije – izzivi, dileme, pričakovanja*, ur. Jure Gašparič in Mojca Šorn, 115–126. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2016.

Pančur, Andrej in Mojca Šorn. »Smart Big Data. Use of Slovenian Parliamentary Papers in Digital History,« *Prispevki za novejšo zgodovino/Contributions to Contemporary History*, 56/3 (2016), 130–46.

Pančur, Andrej, Mojca Šorn in Tomaž Erjavec. *Slovenian parliamentary corpus SlovParl 1.0* (2016). Dostopno na: Slovenian language resource repository CLARIN.SI. <http://hdl.handle.net/11356/1075>.

Pančur, Andrej, Mojca Šorn in Tomaž Erjavec. *Slovenian parliamentary corpus SlovParl 2.0* (2017). Dostopno na: Slovenian language resource repository CLARIN.SI. <http://hdl.handle.net/11356/1167>.

Pančur, Andrej. »Označevanje zbirke zapisnikov sej slovenskega parlamenta s smernicami TEI.« V: *Zbornik konference Jezikovne tehnologije in digitalna humanistika*, ur. Tomaž Erjavec in Darja Fišer, 142–48. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete v Ljubljani, 2016, 142–48. Dostopno na: <http://nl.ijs.si/isjt16/proceedings-en.html> (dostop: 5. september 2017).

Pesek, Rosvita. *Osamosvojitve Slovenije. 'Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?'*. Ljubljana: Nova revija, 2007.

Prispevki za novejšo zgodovino/Contributions to Contemporary History. Complex Parliaments in Transition. Central European Federations Facing Regime Change 55/3 (2015).

Repe, Božo. *Jutri je nov dan. Slovenci in razpad Jugoslavije*. Ljubljana: Modrijan, 2002.

Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije: 1848–1992, II. knjiga. Ljubljana: Mladinska knjiga in Inštitut za novejšo zgodovino, 2006.

Slovenski parlamentarni korpus. <http://exist.sistory.si/exist/apps/parla/> (dostop: 26. marec 2018).

SlovParl (parlament), https://www.clarin.si/kontext/first_form?corpname=slovparl (dostop: 26. marec 2018).

SlovParl (parlament). https://www.clarin.si/noske/run.cgi/corp_info?corpname=slovparl.

Steinmetz, Willibald. *Das Sagbare und das Machbare. Zum Wandel politischer Entscheidungsspielräume: England 1780–1867*. Stuttgart: Klett-Cotta, 1993.

TEI Consortium. *TEI P5. Guidelines for Electronic Text Encoding and Interchange*. Text Encoding Initiative Consortium, 2017. Dostopno na: <http://www.tei-c.org/Guidelines/P5/> (dostop: 7. september 2017).

Tüffers, Bettina. *Die 10. Volkskammer der DDR. Ein Parlament im Umbruch. Selbstwahrnehmung, Selbstparlamentarisierung, Selbstauflösung*. Berlin in Düsseldorf: KGParl in Droste, 2017.

POVZETEK

Tranzicija socialističnega parlamenta v demokratični večstrankarski parlament predstavlja enkratno historično točko, ki odpira kar nekaj vprašanj, ki niso važna le znotraj zgodovinopisja, marveč imajo tudi širšo družbeno veljavo. Kakšen je bil proces politične preobrazbe? Kakšne so bile želje in pričakovanja ljudi? Kakšne so bile želje nastajajoče politične elite? Kako se je novi parlament spopadal s težavami? Kako je parlament deloval, kakšni kulturni vzorci so se uveljavili? In nenazadnje še posebej važno vprašanje: kako se je neizkušeni parlament (zlasti v primeru Jugoslavije, Češkoslovaške in Vzhodne Nemčije) soočal z razpadanjem oz. združevanjem skupne države?

Raziskovalci smo pri iskanju odgovorov v ospredje analize postavili dobesedne zapise skupščinskih sej. Naše še zmerom trajajoče delo poteka v več fazah. Najprej smo s spletne strani slovenskega parlamenta s pomočjo metode luščenja podatkov pridobili zapisnike sej Skupščine Republike Slovenije 1990–92. Ker so ti zapisniki sej objavljeni v HTML formatu, ki ni primeren za nadaljnjo strojno obdelavo podatkov, smo jih pretvorili v enoten zapis formata XML. Pri tem smo se zgledovali po sorodnih primerih dobrih praks. Na podlagi tako označenih zapisnikov sej, ki jih bomo povezali še z drugimi bazami podatkov (poslanci, politične stranke in organizacije, vlada, klasifikacije dnevnih redov in zakonodaje), bomo raziskovalci naredili različne vrste vsestranskih analiz. Analizirali bomo lahko dolžine in načine govorov, besedišče, neartikulirane izraze, vse podatke bomo lahko navzkrižno prepletali ...

Nadaljnje analize, ki jih načrtujemo, bodo ob pritegnitvi dosedanjih izsledkov raziskav empirično in podrobno pojasnjevale delovanje samega parlamenta in s tem na novo opredeljevale njegove pogajalske zmožnosti, razmerja moči in njegov vpliv. Prepričani smo, da bomo tako lažje razumeli vlogo in položaj parlamenta v družbi ter funkcioniranje parlamenta in politike nasploh.